

Jak to bylo – postupný rozklad Říše Římské

ČEŠKA, Josef. *Zánik antického světa*. Praha: Vyšehrad, 2000. 280 s. ISBN 80-7021-386-8.

Profesor a doktor přírodních věd Josef Češka, který přednášel do roku 1988 dějiny starověku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně, v tomto svém díle shrnuje jeho celoživotní badatelské poznatky z oblasti historie. Češka se zaměřuje na poslední století starověku, především pak na otázku zániku říše římské. Toto dílo je velice ceněné právě proto, že jde o první původní českou práci, která se věnuje tomuto zásadnímu tématu evropské vědy i historie. Předchůdcem již zmíněného Češkova díla, které se zajímalo o stejný námět, je velice známá kniha „Úpadek a pád římské říše“ od Edwarda Gibbona.¹

Co se týče jeho další knižní tvorby, vědecky se věnuje tématům z dějin starověku, v centru jeho pozornosti zůstávaly hlavně římské dějiny a postupně se začíná věnovat pozdně antickému světu. V knize *Zánik antického světa* se zabýval životními podmínkami obyvatel antických zemí, řešil problematikou raného křesťanství a antickou historiografií. Proces pomalého a postupného rozkladu říše římské sleduje autor již od prvních staletí našeho letopočtu. V knize autor také řeší hospodářské, sociální i politické změny v antickém světě. Češka se taktéž věnuje duchovním problémům, rozebírá především rychlý vzestup křesťanské víry, která se postupně začala přeměňovat z náboženství chudých a méně vzdělaných lidí k náboženství vládnoucímu.

Právě postupná christianizace říše a křesťanství jako takové jsou významnými činiteli. Profesoru Češkovi však nejde pouze o vztah křesťanské církve a státu, ale také o zachycení jejího bouřlivého vývoje po stránce vnitřní, především po stránce organizační. Velice zajímavý a často překvapivý je náhled do střetů různých

¹ Edward Gibbon (8. května 1737 – 16. ledna 1794) byl jeden z nejvýznamnějších britských historiků. Zabýval se hlavně dějinami Římské říše a jeho hlavní dílo „Úpadek a pád Římské říše“ patří dodnes ke klasickým. Jde o dvanáctisvazkové dílo, je to výsledek mnohaleté práce. Hlavní Gibbonovou tezí je, že se o úpadek říše římské přičinilo hlavně křesťanství.

náboženských proudů i do pozadí koncilových jednání, kde se postupně formulovaly dogmatické principy křesťanství.

„Imperium Romanum“ tedy Říše římská ovládala nejen Evropu jižně od Dunaje a západně od Rýna, ale také Pyrenejský poloostrov, severní pásmo Afriky a země blízkého východu až k hornímu Eufratu. Autor se také rozepisuje o tom, že Řekové vnesli do starověkého světa různé ústavní formy městského státu a Římané byli v republikánské době chváleni za svou tzv. smíšenou ústavu s prvky monarchickými, aristokratickými a demokratickými. Římské císařství vstoupilo do dějin jako principát v podobě konstituční monarchie a ta se teprve postupně měnila v monarchii absolutní. Nejvíce se rozrostla římská říše právě v posledním století republiky a za raného principátu.

Autor tvrdí, že stínem zářné antiky byla degradace manuální práce na otrocký úděl. Češka věnuje kapitolu adoptivním císařům druhého století například Traianovi, Hadrianovi, Antoniu Piovi, Marcu Aureliovi. Další části knihy jsou věnovány Diocletianově tetrarchii a upevnění pozdně římského absolutismu a rozpadu tetrarchie a legalizace křesťanství. V souvislosti s touto kapitolou se autor také zmiňuje o významné události, kterou je proslulý Milánský edikt.² Kniha pokračuje dovršením dominátu a rozmachem církve za vlády Konstantina Velikého, zakladatele města Konstantinopolis, pozdější Byzanc. Dalším důležitým milníkem je římská zahraniční defenziva a prolomení severního limitu. V této době se zhoršovaly sociální problémy. Hůře se vedlo především římskému obyvatelstvu v provinciích, ve velkých městech se konaly hladové bouře a na venkově občanská povstání. Kniha dále pokračuje kapitolami, jež se zabývají například vítězstvím katolické církve a posledním sjednocením římské říše, tlakem stěhování národů a rozpadem jednoty říše, dogmatickými spory o Kristovu přirozenost, teokratickými tendencemi a upevňováním byzantismu. Dále také pokonstantinovským bojem o křesťanskou

² Milánský edikt zrovnoprávnil všechna náboženství v římské říši, zasloužil se o něj Konstantin v roce 313.

ortodoxii, mocenským rozdrobení Západu, východním caesaropapismem a koncem antické civilizace.

Podle Češky, je možno považovat rok 476 za mezník v rámci světových dějin. Ať už z pohledu politického, tak i sociálního a historického. Češka ale také apeluje na důležitost uvědomění si, že pád není vymezen jen rokem, ale spíše zdoluhavým procesem. To s sebou přináší fakt, že v momentě, kdy se rozpadá jedno obrovské impérium, vznikají nová menší. A tak lze rozpad říše považovat za nový začátek pro budoucí vývoj Evropy.

Toto Češkovo dílo je nesmírně zajímavé a vcelku čtivé. Především proto, že autor dokázal podrobně zachytit dlouhé období antických dějin a detailně popsat celý vývoj dějin způsobem, který je přijatelný pro všechny typy čtenářů. Nicméně lze autorovi vytknout, že je čtenář zahlcen nesmírným počtem letopočtů a římských jmen. I přesto bych knihu vřele doporučila. Toto dílo se bezesporu řadí mezi nejlepší knihy české vědecko-historické literatury. Pro milovníky antiky a všeho kolem ní je to to pravé čtení. Kniha je nesmírně zajímavá kvůli detailním popisům, díky kterým si dokáže čtenář představit nejen každodenní život, ale dokáže vnímat myšlenkové postoje a taktéž jejich vývoj, který je těsně spjat s všeobecným rozvojem civilizace antického světa.